

Kazimierz Saski

O metodach konserwacji zabytków architektury

Ochrona Zabytków 15/4 (59), 90-91

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O METODACH KONSERWACJI ZABYTKÓW ARCHITEKTURY

„METODIKA RESTAWRACJI PAMIATNIKÓW ARCHITEKTURY”, wydanie: Akademia Stroitelstwa i Architektury SSSR, Institut Teorii i Istorii Architektury i Stroitelnoj Techniki. Centralnyje Nauczno-Restawracjonnyje Masterskije. Moskwa 1961.

Książka o metodach konserwacji zabytków architektury jest pracą zbiorową, wydaną pod wysokim protektoratem Akademii Budownictwa i Architektury Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Na 216 stronach formatu 26 × 20,5 cm wyłożono, w sposób zwięzły i rzeczowy, metody badań zabytków architektury, sporządzania projektów ich odbudowy i konserwacji oraz wykonywania podstawowych robót budowlanych. Zwięzłe informacje z zakresu konserwacji malowideł ściennych, ogrzewania i wentylacji budynków zabytkowych oraz zagospodarowania ich otoczenia, uzupełniają zasadniczą treść książki. Zawiera ona 196 ilustracji, przedstawiających inwentaryzacje pomiarowe, projekty konserwacji i fotografie zabytków budownictwa.

Z artykułu wstępnego (autor: Sz. E. Ratija) dowiadujemy się o historii konserwacji dzieł architektury, m. in. o „ukazach” Piotra I o ochronie zabytków, o powstaniu w XIX wieku carskiej komisji archeologicznej i poczynaniach konserwatorskich Pawlinowa, Suł-

tanowa i Susłowa. Po rewolucji październikowej zaczynają się rozwijać naukowe metody badań architektoniczno-archeologicznych. Kryształizują się zasady sporządzania dokumentacji technicznej i naukowej, potrzebnej przy konserwacji zabytków architektury.

A. J. Celikow, autor pierwszego rozdziału, omawiając cele i zadania konserwacji zabytków architektury, twierdzi, że charakter i zakres robót konserwatorskich powinien wynikać ze stanu zachowania zabytku, jego artystycznej wartości, aktualnych wartości użytkowych i związku pomiędzy obiektem zabytkowym a określonymi faktami historycznymi. Dla ilustracji ostatniej tezy, autor przytacza Stare Miasto w Warszawie, które jak wiadomo, odbudowano w historycznych formach.

Drugi rozdział (autor: P. N. Maksimow) porusza zagadnienia zmian i zniekształceń zabytków architektury. Okazuje się, że obok przyczyn naturalnych (działanie mrozu, wody, wiatru) i pasożytów (grzyb, owady) nie mniejszym szkodnikiem jest człowiek. Narusza on pierwotną harmonię proporcji budynku i piękno jego wystroju przez nieumiejętne przebudowy, a podczas wojen niszczy doszczętnie najwspanialsze dzieła architektury. Przykłady: cerkiew w Lipnie, sobór w Nowogrodzie i szereg innych zabytków.

W trzecim rozdziale (autorzy: Sz. E. Ratija, E. W. Michajłowski i P. W. Maksimow) omówiono metody badań zabytków architektury (badania archiwalne, sondowanie gruntu, wykopy, rozwarstwienia architektoniczne, inwentaryzacja pomiarowa, fotografia). Zdjęcia „Granowitoj pałaty” w Nowogrodzie, cerkwi Zbawiciela w Kijowie i klasztoru Andronnickiego w Moskwie oraz szereg rysunków technicznych pouczają o sposobach wykonywania rozwarstwień architektonicznych. W końcu rozdziału podano wzory prowadzenia dziennika badań i sprawozdań z dokonanych prac konserwatorskich.

Rozdział czwarty (autorzy: A. S. Ałtuchow i W. I. Balin) jest poświęcony zagadnieniom związanym ze sporządzaniem projektów konserwacji zabytków.

Prawie połowę tekstu zajmuje rozdział piąty (autorzy: N. P. Zworykin, J. N. Trofimof, W. P. Siniakow, D. F. Wołogodskij, E. W. Michajłowski i G. P. Magakow). Rozdział ten porusza szereg tematów z zakresu przeprowadzania budowlanych robót konserwatorskich. Zdaniem autorów, właściwy plan robót, zapewnienie znacznych rezerw finansowych, zapobiegających przerwaniu robót w przypadkach dokonania odkryć podczas budowy, troskliwe przygotowanie materiałów budowlanych i unikanie zmian w zespole

pracowników daje gwarancje terminowego i solidnego wykonania prac. Szczególną uwagę zwrócono na opisanie różnych odmian fundamentowania, wykonania słupów, sklepień, stropów, więźarów dachowych i innych elementów konstrukcyjnych. Przy omawianiu robót wykończeniowych (wyprawy, okładziny kamienne i drewniane, malowanie ścian) zasługuje na uwagę użycie odlewów profilowanych boni na elewacji domu przy zbiegu pl. Smoleńskiego i Rezczyckiego zaułka w Moskwie. Zainteresować mogą metody wzmacniania gruntu za pomocą podgrzanego do temperatury 600—800°C powietrza, wprowadzanego pod ciśnieniem do szczelin w gruncie, albo za pomocą spalania w szczelinach różnego rodzaju paliw. Pouczające są przykłady prostowania, wychylnych z pionu, budowli lub ich elementów, np. dzwonnicy Borowskiej cerkwi w Archangielsku, dzwonnicy w miejscowości Wiaziemy i muru obronnego w Pskowie. Interesujące są również rozważania na temat rekonstrukcji nie zachowanych lub zniekształconych części budowli, jak ściany (cerkiew Bazylego w Owruczu), otwory okienne i drzwiowe (sobór św. Trójcy w Zagorsku), sklepienia, schody, ganki i szczegóły architektonicznego wystroju (pałac Marmurowy w Leningradzie, świątynia Tillga-Kari w Samarkandzie). Nie zapomniano również omówić warunków organizacji placu budowy, ustawienia rusztowań, me-

chanizacji robót, transportu materiałów budowlanych i innych pomocniczych urządzeń.

Osobny dział poświęcono urządzeniom ogrzewniczo-wentylacyjnym (autor: P. G. Magakow). Ogrzewanie pomieszczeń w budynkach zabytkowych uważa się za wskazane zwłaszcza tam, gdzie zachowały się malowidła ściennie. Podtrzymywanie temperatury w zimie na poziomie 12°, a nawet 16°C, przy zachowaniu względnej wilgotności powietrza od 50% do 70%, sprzyja konserwacji obiektów zabytkowych. Przemawiając w zasadzie za centralnym ogrzewaniem wodnym, parowym i powietrznym, w zależności od miejscowych warunków, autor nie wyklucza stosowania zwykłego ogrzewania piecowego (np. piece kaflowe z XVII wieku w Tichwińskiej cerkwi w Moskwie). Interesujący sposób ogrzewania wodno-powietrznego zastosowano w cerkwi w Filach, gdzie ogrzane powietrze z dolnej kondygnacji wznosi się na górną przez klatkę schodową, założoną w grubości muru.

Zagadnienie konserwacji monumentalnego malarstwa ściennego poruszono w rozdziale szóstym (autor: W. N. Kryłowa) jedynie w zakresie niezbędnym dla architektów-konserwatorów. Autorka zwraca uwagę na konieczność stworzenia warunków, sprzyjających konserwacji malowideł w strefach północnych i umiarkowanych, gdzie występują ostre różnice temperatur,

zwłaszcza na wiosnę. Podstawowym warunkiem konserwacji malowideł jest więc niedopuszczenie do kondensacji pary wodnej na ścianach. Środkami zapobiegawczymi jest przewietrzanie i wyrównywanie różnic pomiędzy zewnętrzną i wewnętrzną temperaturą powietrza za pomocą urządzeń ogrzewniczych.

W rozdziale siódmym (autor: L. A. Pietrow) o zagospodarowaniu gruntów, na których wznoszą się budynki zabytkowe, zwrócono uwagę na założenia, zapewniające tym zabytkom estetykę otoczenia. Jako przykład poprawnego rozwiązania tego zagadnienia, przytoczono założenie skwerów w rejonie tunelu przebiegającego pod Krakowskim Przedmieściem w Warszawie. Zabieg ten, jak wiadomo, rozwiązał zagadnienie komunikacyjne, nie naruszając zachowanych kamienic zabytkowych nad tunelem i jednocześnie przyczynił się do upiększenia tej części miasta.

W ostatnim, ósmym, rozdziale (autor: Sz. E. Ratijs) położono nacisk na naukową sprawozdawczość w zakresie dokonanych robót konserwatorskich. Przewodnią myślą tego, niezawodnie słusznego wymagania, jest utrwalenie w pisemnej i graficznej formie, w kolejności chronologicznej przebiegu robót konserwatorskich, wykonanych w poszczególnych obiektach zabytkowych.

Kazimierz Sasaki